

Zbigniew Tucholski
Warszawa

Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji (1934–1939; 1946–1948)

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. rozpoczęto proces scalania kolei trzech państw zaborczych w jeden system komunikacyjny. Kwestie techniczne związane z tym procesem były tematem wielu opracowań. Brak jest natomiast w piśmiennictwie historycznym publikacji dotyczących zagadnień organizacyjnych oraz rozwoju polskiego piśmiennictwa kolejowego. Wraz z powstaniem kolei polskich, przystąpiono bezzwłocznie do opracowywania podstawowych przepisów, instrukcji i regulaminów służbowych. Niezmiernie istotną kwestią było również stworzenie polskiej terminologii technicznej w dziedzinie kolejnictwa. Istniejące w tym zakresie duże różnice, a także całkowicie odmienne przepisy sygnalizacji i prowadzenia ruchu pociągów kolei: pruskich, rosyjskich i austro-węgierskich, utrudniały w znacznym stopniu efektywną współpracę kolejarzy z różnych zaborów.

Opracowanie polskiego kolejowego słownictwa technicznego stało się wówczas sprawą pierwszorzędą. Autorem polskiej terminologii w zakresie budowy dróg kolejowych był między innymi wybitny inżynier, projektant linii średnicowej w Warszawie prof. Aleksander Wasiutyński, autor wydanego w 1910 r. podręcznika *Drogi żelazne*. W celu wprowadzenia tej terminologii do powszechnego użytku opracowano specjalne katalogi zawierające polskie nazwy części taboru kolejowego¹. W ten sposób powstawało kolejowe nazewnictwo techniczne w języku polskim. Oczywiście był to proces długotrwały, który nie zakończył się w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

---

¹ Ministerstwo Komunikacji, *Mianownictwo części parowozowych i tendrowych*, [wydawnictwo służbowe MK opracowane przez Departament VI Mechaniczny], Warszawa 1931 r.

Niezmiernie istotnym problemem związanym z organizacją polskiego kolejnictwa była znikoma ilość rodzimego piśmiennictwa technicznego. W porównaniu do niemieckich czy angielskich publikacji kolejowych, polski dorobek w tym zakresie przedstawiał się bardzo skromnie. W okólniku ministra komunikacji o wydawnictwach technicznych czytamy: „Należyte kształcenie młodych pracowników komunikacyjnych, jak również i uzupełnianie wiedzy fachowej starszego pokolenia wymaga posiadania odpowiednich podręczników w języku ojczystym. Polska literatura techniczna jest jedną z najbiedniejszych przy porównaniu z literaturami technicznymi innych narodów [...]”². Braki te uniemożliwiały pracownikom zapoznawanie się z najnowszymi zdobyczami techniki. Miało to poważne konsekwencje zwłaszcza dla osób zatrudnionych na odpowiedzialnych stanowiskach, związanych z prowadzeniem ruchu pociągów. Utrudniało również właściwą eksploatację nowoczesnego taboru i urządzeń. W celu podniesienia poziomu wiedzy pracowników PKP, konieczne było podjęcie wydawania obszernych publikacji z zakresu techniki kolejowej: „[...] dokładne zaznajomienie pracowników kolejowych z konstrukcją poszczególnych urządzeń mechanicznych jest sprawą wielkiej wagi, gdyż brak takich znajomości może spowodować nieobliczalne następstwa przy ich użytkowaniu. Nabywanie zaś tych wiadomości wymaga odpowiedniego szkolenia, które bez specjalnych podręczników nie da się skutecznie”³.

Od 1918 r. do lat trzydziestych XX w. wydawanie publikacji technicznych przez resort komunikacji nie było możliwe z kilku zasadniczych względów. W tym okresie wszystkie departamenty Ministerstwa Komunikacji opracować musiały wielką ilość przepisów, instrukcji i regulaminów bezpośrednio związanych z głównymi zagadnieniami eksploatacji kolei: prowadzeniem ruchu kolejowego i jego bezpieczeństwem, eksploatacją i utrzymaniem taboru, budową i utrzymaniem nawierzchni i podtorza kolejowego oraz budową i eksploatacją urządzeń zabezpieczenia ruchu kolejowego oraz łączności. Do najważniejszych osiągnięć w tym zakresie zaliczyć należy opracowanie *Przepisów sygnalizacji na Kolejach Polskich E-1* oraz *Przepisów ruchu na PKP R-1*. Niezwykle istotne znaczenie miało również opracowanie polskich przepisów dotyczących łączności telegraficznej. Redagowanie i przygotowanie do druku znacznej ilości regulacji prawnych całkowicie absorbowa-

² Dziennik Urzędowy MK, 1938, nr 59, Dział Mechaniczno-Kolejowy, poz. 488, *Okólnik Ministra Komunikacji z dnia 8 lipca 1938 r. o wydawnictwach technicznych*, s. 886.

³ M. Zablocki, *Hamulce kolejowe*, wyd. II, Warszawa 1936, Przedmowa do 2-go wydania, s. 1.

ło zatrudnionych w resorcie komunikacji specjalistów i nie pozwalało na dodatkową pracę.

W początkowym okresie, współpracę inżynierów kolejowych i kolejarzy z trzech zaborów utrudniała także bariera językowa oraz różnice w zakresie przepisów i rozwiązań technicznych (np. na kolejach monarchii austro-węgierskiej obowiązywał ruch lewostronny, w Prusach zaś i Rosji prawostronny), a także silne antagonizmy.

Istotną przeszkodą dla prowadzenia działalności wydawniczej (poza niezbędnymi przepisami i instrukcjami) był wielki kryzys, który zmuszał kierownictwo resortu do oszczędności. Wprowadzano je ograniczając zaangażowanie finansowe w działalność niezwiązaną bezpośrednio ze statutowymi zadaniami resortu.

Pierwsze podręczniki i wydawnictwa z zakresu techniki kolejowej, podobnie jak w okresie zaborów, w większości wydawane były nakładem prywatnych oficyn wydawniczych. Podręczniki akademickie na temat kolejnictwa (budowa dróg żelaznych, budowa mostów kolejowych, budowa taboru kolejowego) wydawane były przez Towarzystwo Bratniej Pomocy Studentów Politechniki Warszawskiej⁴.

W tym okresie również władze resortu komunikacji nie podejmowały starań w celu rozpoczęcia działalności wydawniczej. Poczynając od początku lat trzydziestych XX wieku grupa inżynierów – pracowników Departamentu VI Mechanicznego MK, z inż. Janem Dybowskim na czele, rozpoczęła starania w celu wydawania przez resort komunikacji podręczników specjalistycznych. Po zakończeniu Wielkiego Kryzysu i zauważalnej poprawie sytuacji ekonomicznej PKP, realizacja tych zamierzeń stała się możliwa.

1. Seria „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji”

12 marca 1934 r. minister komunikacji inż. Michał Butkiewicz za twierdził *Przepisy o wydawaniu podręczników z zakresu techniki komunikacyjnej*⁵. Intencją władz resortu było wykorzystanie kompetencji i wiedzy technicznej pracowników MK i PKP w przygotowywaniu wartościowych prac z zakresu komunikacji, drukiem których miał się zająć Depar-

---

⁴ Por. *Katalog Komisji Wydawniczej Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Politechniki Warszawskiej*, Warszawa 1930 r.

⁵ Dziennik Urzędowy MK, 1934, nr 10, Sprawy Mechaniczno-Kolejowe, poz. 58, s. 131.

tament Mechaniczny i Zasobów⁶. W przepisach czytamy: „1) Urzędnicy M.K. i pracownicy P.K.P., którzy opracują podręczniki z zakresu techniki komunikacyjnej, mogą przesłać swe prace do właściwego Departamentu M.K., który po dokładnym ich zbadaniu oraz po porozumieniu, w razie potrzeby, ze współzainteresowanymi Departamentami (Biurami), opinującymi o celowości ich wydania, przesła je wraz ze swoją opinią do Dep. VI M.K., gdzie będzie ześrodkowana akcja wydawnicza. 2) Podręczniki mogą być albo pracami oryginalnymi, albo też tłómaczeniami, względnie kompilacjami”⁷.

Istotnym czynnikiem, który wpłynął na powstanie serii „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji” były również względy prestiżowe. Prace miały upowszechniać dorobek polskiej komunikacji i stanowić wizytówkę resortu. W połowie lat 30. XX w. wraz z rozwojem PKP, zaczęto przywiązywać do tego coraz większą wagę. Z tych samych powodów zadbano o wysoki poziom wydawniczy i typograficzny serii.

Powołany w 1935 r. minister komunikacji płk inż. Juliusz Ulrych kontynuował prace zapoczątkowane przez swego poprzednika, związane z wydaniem serii. W tym celu przy Departamencie IV Mechanicznym i Zasobów MK powołano wówczas redakcję Wydawnictw Technicznych Ministerstwa Komunikacji: „Możemy być pewni tego, że Departament Mechaniczny i Zasobów Kolejowych, któremu Pan Minister Komunikacji powierzył wykonanie tak doniosłego zarządzenia, jak szerzenie wiedzy technicznej [...] sądząc po pierwszym początku który jest zwykle najtrudniejszy, a który, dzięki niespożytej energii Dyrektora tego Departamentu, Pana Inżyniera Mieczysława Stodolskiego oraz Jego Zastępcy Pana Inżyniera Macieja Czarkowskiego, potrafił w ciągu niespełna jednego roku przygotować do druku szereg prac, uznanych przez fachowców za bardzo wartościowe”⁸. Obowiązki redaktora WTMK powierzono radcy ministra, pracownikowi Wydziału Warsztatowego Departamentu Mechanicznego i Zasobów Ministerstwa Komunikacji inż. Janowi Dybowskiemu.

Kluczem do wysokiego poziomu merytorycznego poszczególnych tomów serii był właściwy dobór autorów spośród pracowników resortu komunikacji oraz recenzowanie każdej publikacji przez specjalistów z danej dziedziny. Cała seria WTMK przeznaczona była dla młodych pracowników administracji technicznej PKP. Aby zapewnić jej dostępność

---

⁶ Dziennik Urzędowy MK, 1938, nr 59, s. 887.

⁷ Dziennik Urzędowy MK, 1934, nr 10, s. 131.

⁸ M. Zabłocki, dz. cyt., s. 2.

dla pracowników kolejowych, była dofinansowana przez resort komunikacji. Dzięki temu poszczególne tomy serii sprzedawane były w cenie od 1,50 zł do 3,50 zł. Na niską cenę miał również wpływ sposób rozliczeń.

Serię zainaugurowano w 1935 r. publikacją inż. Mieczysława Zambłockiego *Hamulce kolejowe* (nr 1 WTMK); była to pierwsza w polskim piśmiennictwie technicznym tak obszerna praca z zakresu hamulców kolejowych (wcześniej ukazywały się jedynie publikacje dotyczące poszczególnych typów hamulców). Jej autor był wybitnym specjalistą w dziedzinie hamulców kolejowych, kierownikiem samodzielnego Referatu Hamulcowego Ministerstwa Komunikacji. Wydanie tego podręcznika związane było z koniecznością wyposażenia kilkudziesięciu tysięcy jednostek taboru w hamulce zespolone (w związku z modernizacją parku wagonowego PKP)⁹. Wiązało się to z koniecznością przeszkolenia pracowników PKP w zakresie naprawy utrzymania i eksploatacji skomplikowanych urządzeń hamulcowych.

Inicjatywa wydania serii WTMK spotkała się z bardzo pozytywnym przyjęciem, doceniono również znaczną wartość merytoryczną pierwszej publikacji wydanej w ramach serii: „Ten, fakt że podręcznik fachowy został w rekordowym czasie, niespotykanym dla technicznych wydawnictw, całkowicie rozprzedany, najlepiej świadczy o jego walorach”¹⁰.

W 1935 r. ukazała się kolejna praca inż. Anatola Bielińskiego (Bogolubowa) *Spawanie elektryczne* (nr 2 WTMK), była to również pierwsza polska publikacja omawiająca wykorzystanie tej nowoczesnej wówczas technologii w naprawach taboru kolejowego. Jej autor był kierownikiem działu parowozowego PKP Warsztatów Głównych I kl. Warszawa-Praga, a zarazem asystentem prof. Antoniego Xiężopolskiego w Katedrze Budowy Lokomotyw Politechniki Warszawskiej. Opiniodawcą pracy, na zlecenie Ministerstwa Komunikacji, był inż. Jan Zakrzewski, naczelnik PKP Warsztatów Głównych I kl. w Poznaniu. Inżynier Jan Dybowski podkreślał we wstępie, że adresatem książki są również spawacze kolejowi: „Ten cenny podręcznik niechaj się przeto znajdzie nie tylko w rękach technicznej administracji warsztatów, lecz także i w Twoich spracowanych dłoniach, polski rzemieślniku-spawaczu, i uzupełni Twą wiedzę fachową teoretycznymi wiadomościami, gdyż z myślą o Tobie i Twoich skromnych środkach Ministerstwo Komunikacji ustaliło nabywcą cenę tego podręcznika”¹¹.

---

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ A. Bieliński, *Spawanie elektryczne*, Warszawa 1935 r., s. 5–7.

W tym samym roku ukazał się podręcznik inż. Michała Krajewskiego *Regulowanie rozrzędu pary na parowozach ze stawidłami Walschaerta (Heisingera)*¹² (Nr 3 WTMK), przeznaczony dla pracowników kierujących naprawą parowozów. Głównym zamierzeniem jego autora było zmniejszenie rozchodu węgla na parowozach przez właściwą regulację suwaków parowozów. We wstępie podkreślano wówczas, że zmniejszenie zużycia paliwa dałoby roczne oszczędności PKP około miliona złotych. Autor publikacji był naczelnikiem PKP Oddziału Mechanicznego Łódź - Fabryczna¹³.

Również w 1935 r. wydano podręcznik inż. Roberta Ceceniowskiego, dyrektora departamentu ruchu Ministerstwa Komunikacji, *Gospodarka taborowa na Polskich Kolejach Państwowych* (Nr 4 WTMK). Publikacja była skrótem wykładów autora dotyczących służby ruchu. Ze względu na wyczerpanie się nakładu w 1936 r., na wniosek Służby Ruchu PKP do Ministerstwa Komunikacji, wydano wznowienie podręcznika (nr 4a WTMK)¹⁴.

W 1936 r. ukazała się prekursorska praca inż. Eugeniusza Raabego *Kolejki linowe* (Nr 5 WTMK); był to pierwszy polski podręcznik techniczny dotyczący projektowania, budowy i eksploatacji osobowych i towarowych kolei linowych. Bezpośrednią przyczyną jego powstania była budowa kolei linowej na Kasprowy Wierch w 1936 r. Praca była recenzowana przez profesora Politechniki Warszawskiej, inż. Waclawa Suchowiaka¹⁵. Autor pracy był starszym referendarzem PKP, delegowanym do Wydziału Zasobów i Zakupów Departamentu Mechanicznego i Zasobów Ministerstwa Komunikacji¹⁶.

W 1937 r. ukazała się praca inż. Kazimierz Pajewskiego, *Technologia i technika malarsko-lakiernicza* (Nr 6 WTMK). Była to nowatorska praca omawiająca najnowsze osiągnięcia w zakresie technik malarsko-lakierniczych taboru kolejowego. Autor był specjalistą w dziedzinie materiałów malarskich, doradcą Ministerstwa Komunikacji w zakresie malowania taboru i obiektów kolejowych.

W tym samym roku wydano pierwszy polski podręcznik dotyczący konstrukcji wagonów, inż. Franciszka Przeździeckiego *Wagony towarowe* (Nr 7 WTMK). Autor podręcznika był pracownikiem Działu Wagono-

---

¹² Nieprawidłowa pisownia, powinno być: Heusingera-Walschaerta.

¹³ „Rocznik Kolejowy 1930 r.”, Warszawa 1930 r., s. 43.

¹⁴ R. Ceceniowski, *Gospodarka taborowa na Polskich Kolejach Państwowych*, wyd. 2, Warszawa 1936 r., s. 5.

¹⁵ E. Raabe, *Kolejki linowe*, Warszawa 1936 r., s. 6.

¹⁶ „Rocznik Kolejowy 1930 r.”, Warszawa 1930 r., s. 9.

wego Wydziału Mechanicznego DOKP Warszawa¹⁷. Również w 1937 r. ukazała się praca autorstwa dr inż. Tomasza Kluza, *Komunikacja lotnicza* (Nr 8 WTMK), omawiająca ten nowy rodzaj komunikacji.

W 1938 r. ukazała się praca dr Teofila Bissagi *Geografia kolejowa Polski, z uwzględnieniem stosunków gospodarczo-komunikacyjnych* (Nr 9 WTMK). Była to pierwsza polska publikacja dotycząca geografii kolejowej Polski. Omówiono w niej również zagadnienia związane z historią kolejnictwa, rozwojem sieci kolejowej na ziemiach polskich, a także z komunikacją drogową, morską i żeglugą śródlądową. O pracy tej znana autorka podręczników geografii dr Maria Polaczkówna (recenzująca *Geografię kolejową...*) wyraziła następującą opinię: „Polska literatura naukowa nie posiada podobnego podręcznika; uważam, że wydanie tej pracy jest wielce pożyteczne dla kolejnictwa polskiego”¹⁸. Autor publikacji był znawcą zagadnień ekonomiczno-kolejowych oraz przepisów przewozowych i taryf kolejowych.

W tym samym roku ukazała się praca inż. Feliksa Oczykowskiego *Obsługa pędni warsztatowych* (Nr 10 WTMK). Autor na podstawie długoletnich badań w warsztatach kolejowych przedstawił zasady prawidłowej obsługi pędni warsztatowych. Inżynier Oczykowski był kierownikiem Działu Warsztatów w PKP Warsztatach Głównych I kl. Warszawa – Praga¹⁹.

W 1939 r. ukazała się dwutomowa praca inż. Edmunda Chwaścińskiego *Kolejowa służba drogowa* (Nr 11 i 12 WTMK). Za podstawę podręcznika służyły wykłady inż. Chwaścińskiego w Państwowej Średniej Szkole Techniczno-Kolejowej w Warszawie (przekształconej później w Państwowe Liceum Komunikacyjne). Inż. Chwaściński był budowniczym wielu linii na Kaukazie i we wschodniej Rosji oraz po 1918 r. w Polsce. Skrzętnie notował swe wykłady i przekazał je Ministerstwu Komunikacji w celu publikacji. Ze względu na to, że zakończył pracę zawodową w 1927 r. a technika od tego czasu rozwinęła się, rękopis przekazano inż. Zygmuntowi Gidlewskiemu do przejrzania i uzupełnienia, który dobrał do współpracy komitet, złożony z 6 inżynierów²⁰.

W tym samym roku ukazały się również następujące prace:

- inż. Kazimierza Pajewskiego *Walka z korozją żelaza* (Nr 12 WTMK);

---

¹⁷ Tamże, s. 12.

¹⁸ T. Bissaga, *Geografia kolejowa Polski z uwzględnieniem stosunków gospodarczo-komunikacyjnych*, Warszawa 1938 r., s. 4.

¹⁹ „Rocznik Kolejowy 1930 r.”, Warszawa 1930 r., s. 57.

²⁰ E. Chwaściński, *Kolejowa służba drogowa*, t. I, Warszawa 1939 r., s. 4–5.

- inż. Mieczysława Łopuszańskiego *Podstawy rozwoju sieci komunikacyjnej w Polsce* (Nr 13 WTMK) – była to niezwykle cenna praca omawiająca wpływ uwarunkowań ekonomicznych na rozwój komunikacji kolejowej, drogowej i wodnej;
- inż. Eugeniusza Raabego *Dźwigi osobowe i towarowe* (Nr 14 WTMK) – był to pierwszy polski podręcznik dotyczący dźwigów osobowych i towarowych, dźwigów okrężnych (ciągłych „paternoster”), dźwigów peronowych oraz schodów ruchomych;
- inż. Ignacego Strausfogła *Długotrwałe rozłamy elementów taboru kolejowego* (Nr 15 WTMK) – była to również całkowicie prekursorska praca w polskim piśmiennictwie technicznym. Została wyróżniona na XIII Konkursie Wynalazków i przekazana Wydawnictwom Technicznym MK do wydrukowania. Autor był pracownikiem Działu Technicznego DOKP Warszawa²¹;
- inż. Aleksandra Lucińskiego *Wodociągi kolejowe* (Nr 16 WTMK). Był to pierwszy polski podręcznik dotyczący konstrukcji, projektowania i budowy wodociągów kolejowych, a zarazem ostatni wydany w serii WTMK przed wybuchem wojny. Jego opiniodawcą był wybitny inżynier kolejowy Włodzimierz Krzyżanowski, projektant kolejowych stacji wodnych. Inżynier Luciński był pracownikiem Wydziału Mechaniczno-Trakcyjnego Departamentu Mechanicznego i Zasobów Ministerstwa Komunikacji²².

Oprócz wydawnictw numerowanych wydano również dwa tomy zawierające protokoły zjazdów inżynierów wydziałów mechanicznych oraz wznowienia dwóch wyczerpanych pozycji.

W wyniku działań wojennych i okupacji doszło do zniszczenia kolejnych tomów serii znajdujących się w druku. Niektórzy autorzy przygotowujący prace zginęli podczas wojny lub znaleźli się na emigracji. Przygotowane publikacje w formie rękopisów uległy również zniszczeniu. W Tabeli nr 2 zestawiono WTMK, które znajdowały się w druku i przygotowaniu do druku oraz opracowaniu w 1939 r.²³

Całą seria WTMK posiadała dwa formaty, mniejszy – 21 cm × 15 cm oraz większy – 25 cm × 17 cm. Książki były szyte i posiadały oprawy

---

²¹ I. Strausfogel, *Długotrwałe rozłamy elementów taboru kolejowego*, Warszawa 1939 r., s. 12.

²² „Rocznik Kolejowy 1930 r.”, Warszawa 1930 r., s. 9.

²³ Opracowano na podstawie załączanego na końcu każdego tomu WTMK – Spisu Wydawnictw Technicznych Ministerstwa Komunikacji oraz Dziennika Urzędowego MK, 1938, Nr 59, Dział Mechaniczno-Kolejowy, poz. 488. Okólnik Ministra Komunikacji z dnia 8 lipca 1938 r. o wydawnictwach technicznych, s. 886.

oklejone czarnym lakierowanym papierem o lekko chropowatej fakturze z tłoczonymi złotymi napisami i zdobieniami w formie wzorów geometrycznych. Grzbiety wraz z bocznymi fragmentami okładek (szerokości 2 cm) oklejone były czarnym płótnem – na grzbietach również tłoczono złote napisy (autor, tytuł, nr serii). Wyklejki wykonane były z czarnego gładkiego papieru.

Początkowe tomy serii miały nieco odmienną szatę graficzną od ukazujących się od 1937 r. Wówczas wprowadzono identyczny układ graficzny książek serii zaprojektowany (oprócz kilku tomów) przez mgr Tadeusza Flacha, pracownika Ministerstwa Komunikacji. Autorem układu graficznego ostatniego, 16, tomu serii był Tadeusz Mędrecki, rysownik i grafik. Wydawnictwa te charakteryzowały się elegancką i przemyślaną formą wydawniczą charakterystyczną dla modernistycznej typografii lat 30. XX w. Drukowano je na papierze kredowym oraz bezdrzewnym wysokiej jakości. W poszczególnych tomach zawarto doskonałe rysunki wykonane przez grafików zatrudnionych w Ministerstwie Komunikacji. Wszystkie tomy serii drukowano w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy²⁴, w nakładzie od 2000 do 3000 egzemplarzy. Część tomów była numerowana przy pomocy numeratora.

Interesujący był sposób rozliczeń wydawcy z autorami, którzy nie otrzymywali honorarium w gotówce (miało to istotny wpływ na niską cenę wydawnictw, dostępnych dzięki temu dla pracowników liniowych PKP): „Zależnie od kosztów nakładu i ceny książki, pewna ilość egzemplarzy wydawnictwa, ale nie większa od 30% całego nakładu, będzie stanowiła własność M.K., pozostałe zaś oddaje M.K. autorowi, jako honorarium autorskie, przyczem sprzedaż winna być przez autora dokonywana, jedynie za pośrednictwem księgarń lub związków kolejowych”²⁵.

Przekazane autorowi egzemplarze miały być sprzedawane po cenach i na warunkach określonych przez Ministerstwo Komunikacji. Prawa autorskie do następnych wydań przechodziły na własność MK. Resort mógł ustalić dla każdego nowego nakładu dodatkowe honorarium autorskie, w formie bezpłatnego odstąpienia autorowi części nakładu. Mogło to nastąpić jedynie, gdy zapewniony był zwrot kosztów nakładu poniesionych przez ministerstwo²⁶.

---

²⁴ Zakłady te od lat 20. XX wieku drukowały na zamówienie Ministerstwa Komunikacji i PKP szereg wydawnictw, przepisów i instrukcji służbowych oraz druków urzędowych.

²⁵ Dziennik Urzędowy MK, 1934, nr 10, Sprawy Mechaniczno-Kolejowe, poz. 58, s. 131.

²⁶ Tamże.

Wiadomości o ukazywaniu się kolejnych tomów „Wydawnictw Technicznych Ministerstwa Komunikacji” oraz o ich cenie i warunkach sprzedaży ogłaszano w Dziennikach Urzędowych MK²⁷. Poszczególne tomy WTMK można było nabywać w składnicy Ministerstwa Komunikacji, Administracja Wydawnictw Urzędowych MK, ul. Chałubińskiego 4, p. 123, II p²⁸.

Publikacje wydane w ramach WTMK stały się również źródłem informacji o transporcie poza resortem komunikacji: „Wydane dotychczas podręczniki spotkały się z dużym zainteresowaniem i uznaniem, tak ze strony czytelników, jak też i prasy fachowej i codziennej. Setki listów, nadsyłanych do Ministerstwa Komunikacji, a pochodzących z najrozmaitszych środowisk, świadczą o tym, że podręczniki te przynoszą duże korzyści przy szerzeniu wiedzy technicznej”²⁹.

Większość publikacji serii dotyczyła transportu kolejowego; widząc potrzebę rozszerzenia zakresu serii na inne dziedziny transportu minister komunikacji, płk inż. Juliusz Ulrych, wydał 8 lipca 1938 r. okólnik w tej sprawie: „Dotychczas jednak wydawnictwa obejmowały przeważnie prace z zakresu techniki kolejowej; uważam za konieczne rozszerzenie tych wydawnictw na inne działy komunikacji, jak to: Dróg kołowych, wodnych i powietrznych [...]”³⁰. W tym celu minister polecił aby wszystkie departamenty, biura i dyrekcje ustaliły listę tematów do opracowania w formie podręczników. Tematy te miały być nadesłane w terminie do 1 września 1938 r. do Departamentu IV Mechanicznego i Zasobów Ministerstwa Komunikacji. Następnie miały być przedstawione do aprobaty przez ministra komunikacji. Zainteresowane departamenty i biura, w porozumieniu z Departamentem IV miały corocznie preliminować odpowiednie kwoty na wydanie drukiem opracowanych podręczników³¹.

Wybuch wojny i okupacja przerwały wydawanie tej niezwykle cennej dla polskiego transportu serii. Do jej kontynuacji pod przedwojenną nazwą powróciły, w znacznie uboższej formie wydawniczej, Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji w 1946 roku.

Dziś, z perspektywy przeszło półwiecza, znaczenie omawianej serii jest coraz częściej dostrzegane przez historyków. Poszczególne jej tomy stały się cennym materiałem źródłowym do historii międzywojennej techniki i komunikacji. Wychodząc naprzeciw rosnącemu zainteresowa-

---

²⁷ Tamże.

²⁸ Dziennik Urzędowy MK, 1938, nr 14, s. 158–159, poz. 112.

²⁹ Dziennik Urzędowy MK, 1938, nr 59, dz. cyt., s. 887.

³⁰ Tamże.

³¹ Dziennik Urzędowy MK, 1938, nr 59, dz. cyt., s. 887–888.

nie tą tematyką Wydawnictwo ZP przygotowało reprint pracy inż. Franciszka Przeździeckiego, *Wagony towarowe*, Warszawa 1937 r. (WTMK Nr 7). Ukazał się on w 2011 roku. Edycja ta naśladuje oryginał, jakkolwiek, zapewne ze względu na koszty wydania, reprint posiada skromniejszą, klejoną i lakierowaną okładkę. Można mieć tylko nadzieję, że wydawnictwo nie poprzestanie na wznowieniu tego jedyne go tomu.

2. Seria „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji” w okresie powojennym

Po wojnie, w ramach prac Ministerstwa Komunikacji, podjęto decyzję o wznowieniu serii „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji”. Zasady wydawania poszczególnych jej tomów były identyczne jak w okresie międzywojennym. Kierowanie pracami wydawniczymi podporządkowano Radzie Technicznej przy Ministrze Komunikacji, przy której utworzono Sekcję Wydawnictw Popularnych. W 1946 r., w celu pozyskania autorów, w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Komunikacji ogłoszono *Odezwę Rady Technicznej przy Ministrze Komunikacji z 12 czerwca 1946 r.* o następującej treści: „Na podstawie Zarządzenia Ob. Ministra Komunikacji z dnia 1 września 1945 r. Rada Techniczna przy Ministrze Komunikacji przystąpi w najbliższym czasie do wydawania książek, obejmujących w popularnym wykładzie wiadomości z dziedziny komunikacyjnej pod nazwą »Biblioteka Komunikacyjna«. Wydawnictwa te będą wzorowane na podobnej literaturze fachowo-propagandowej polskiej i zagranicznej. Objętość prac w druku około 80 stron formatu 1/8. W związku z tym autorzy proszeni są o zgłaszanie już gotowych prac lub o podawanie tematów, które zamierzają opracować. Zgłoszenia prac i zapytania w sprawie warunków współpracy w wydawnictwie należy kierować pod adresem: Rada Techniczna, Sekcja wydawnictw popularnych, Warszawa, ul. Chałubińskiego 4”³².

Przedwojenni inżynierowie, którzy przystąpili do odbudowy zniszczonej komunikacji odpowiadając na ten apel zaczęli przekazywać do Ministerstwa Komunikacji rękopisy swych prac. Już w 1946 roku powojenną serię WTMK zainaugurowano wznowieniem przedwojennych wydań prac inż. Mieczysława Zabłockiego *Hamulce kolejowe* (wydanie trzecie, skrócone) oraz Aleksandra Lucińskiego *Wodociągi kolejowe* (wydanie drugie przejrzane i uzupełnione). Ze względu na trudne warunki odbudowy, skromna forma wydawnictw kontrastowała z wartościową treścią.

---

³² Dziennik Urzędowy MK, 1946, nr 7, s. 129.

Wydawnictwa te drukowano na papierze V klasy, zaopatrywano je w klejone okładki z tektury gorszego gatunku, koloru jasnozielonego. Również strona typograficzna publikacji była niezwykle oszczędna. Jedyne niewielka ilość egzemplarzy serii, przeznaczona na użytek wysokich urzędników resortu komunikacji, posiadała czarne płócienne oprawy introligatorskie, z tłoczonymi na okładkach i grzbietach złotymi napisami. Mimo to, książki te na długie lata stały się cennym źródłem informacji specjalistycznych dla pracowników kolejowych na całej sieci PKP. Ze względu na słabe szycie i klejenie książek, zacytane egzemplarze po kilku latach intensywnego użytkowania często składały się już z luźnych kartek.

Poszczególne tomy całej serii WTMK praktycznie wolne były od powszechnej po 1948 roku stalinowskiej propagandy. Zawierały informacje fachowe przedstawione w jasny i przystępny sposób. Należy podkreślić, że publikacje o tej samej tematyce z lat 60. i 70. XX w. stały na zdecydowanie niższym poziomie.

W serii ogółem, w latach 1946–1948, wydano trzynaście pozycji, oznaczonych numeracją ciągłą od 1 do 13. Zasadniczo obejmowała ona zagadnienia związane z techniką kolejową. Innych rodzajów transportu, niezwiązanych z kolejnictwem, dotyczyła jedynie praca zbiorowa pod redakcją wybitnego inżyniera hydrotechnika Tadeusza Tillingera *Drogi wodne* (tom I). Ogólne zagadnienia komunikacyjne omawiała natomiast publikacja inż. Mieczysława Łopuszyńskiego *Podstawowe zagadnienia polityki komunikacyjnej*. Jako nr 5 WTMK wznowiono (wydanie VI przejrzane) szczególnie ważne w warunkach powojennej odbudowy *Tablice do szybkiego i ścisłego tyczenia luków przy studiach, budowie i utrzymaniu dróg żelaznych, szos i kanałów*, opracowane przez inżyniera komunikacji Wacława Jacynę.

W kwietniu 1949 r. zakończono wydawanie serii Wydawnictw Technicznych Ministerstwa Komunikacji. Jako ostatni ukazał się (oznaczony nr 10) *Podręcznik do nauki przepisów o odprawie i przewozie przesyłek towarowych* autorstwa Władysława Gaya i dr Teofila Bissagi. Książka miała wcześniejszą numerację (numer 10 nie był wcześniej wykorzystany), jako datę jej wydania, na stronie tytułowej wydrukowano jednak rok 1948.

Kolejne trzy pozycje, które miały ukazać się w ramach serii WTMK, wydrukowano w 1949 r. w ramach nowej serii, zatytułowanej „Biblioteka Komunikacyjna”, którą firmowała nowa oficyna „Wydawnictwa Komunikacyjne”, mieszcząca się w Warszawie przy ul. Kazimierzowskiej 52. Były to następujące publikacje: mgr Zygmunta Cholewy *Urządzenia*

*przetadunkowe*³³ (miała posiadać nr 14 WTMK); dr Kazimierza Bojanowicza, mgr Kazimierza Niemca, inż. Dymitra Przewłockiego *Najważniejsze zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz psychotechniki na kolejach* oraz inż. Michała Wyrobisza *Zakładanie, prowadzenie i eksploatacja kęp wiklinowych. Wskazówki techniczne dla Państwowych Organów Administracji Wodnej*³⁴. Dorobek wydawniczy i techniczny „Wydawnictw Technicznych Ministerstwa Komunikacji” oraz przygotowanie kilkunastu nowych pozycji do druku miało znaczący wpływ na rozwój produkcji wydawniczej „Wydawnictw Komunikacyjnych”.

Wraz z rozpoczęciem w 1949 r. wydawania „Biblioteki Komunikacyjnej” można było zaobserwować narastające podporządkowanie wielu tekstów technicznych propagandzie komunistycznej. Poszczególne tomy musiały zawierać sztamkowy wstęp odnoszący się do takich zagadnień, jak walka klas, marksizm czy najnowocześniejsze na świecie koleje Związku Radzieckiego. Autorzy, nie widząc innej możliwości wydawania wartościowych skądinąd prac, godzili się często na dopisanie zaangażowanego politycznie wstępu.

---

³³ Druk Zakłady Graficzne RSW „Prasa” w Łodzi, nakład 5000 egz.

³⁴ Dziennik Urzędowy MK, 1949, nr 8, s. 155, *Komunikat w sprawie nowych wydawnictw z zakresu resortu komunikacji*.

Tabela nr 1. Książki wydane w serii „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji” w latach 1935–1939

Nr	Autor	Tytuł	Miejsce i rok wydania	Drukarnia i nakład	Uwagi
1	Inż. Mieczysław Zabłocki	Hamulce Kolejowe	Warszawa 1935 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Wyd. I, str. 366, rys. 124 i 4 kolorowe tablice, cena w oprawie 3 zł, nakład 2000 egz.
1a ³⁵	inż. Mieczysław Zabłocki	Hamulce Kolejowe Wydanie drugie	Warszawa . 1936 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Wyd. 2, str. 366, rys. 124 i 4 kolorowe tablice, cena w oprawie 3 zł, nakład: nieznan
2	Anatol Bieliński Asystent Politechniki Warszawskiej	Spawanie elektryczne	Warszawa 1935 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 225, rys. 248, cena w oprawie 2 zł. 50 gr, nakład nieznan
3	Inż. Michał Krajewski	Regulowanie rozrządu pary na parowozach ze stawidłami Walschaerta (Heisingera) ³⁶	Warszawa 1935 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 56, rys. 42 na oddzielnych tablicach, cena w oprawie 1 zł. 50 gr, nakład nieznan
4	Robert Ceceniowski Dyrektor departamentu Ministerstwa Komunikacji	Gospodarka taborowa na Polskich Kolejach Państwowych	Warszawa 1935 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 87, rys 28, tabl. 9, cena w oprawie 1 zł 50 gr, nakład nieznan
4a	Robert Ceceniowski Dyrektor departamentu Ministerstwa Komunikacji	Gospodarka taborowa na Polskich Kolejach Państwowych Wydanie drugie	Warszawa 1936 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Wyd. 2, str. 94, rys. 28, tabl. 9, cena w oprawie 1 zł. 50 gr.
5	Inż. Eugeniusz Raabe	Kolejki linowe	Warszawa 1936 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 248, rys. 160, cena w oprawie 3 zł, nakład nieznan

6	Inż. Kazimierz Pajewski	Technologia i technika malarsko-lakiernicza	Warszawa 1937 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 431, rys. 19, cena w oprawie 3 zł 50 gr.
bez n-ru	_____	XII Zjazd Inżynierów Wydziałów Mechanicznych w Poznaniu 13, 14 i 15 listopada 1936 r. Protokół obrad i referaty	Warszawa 1937 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 234, rys. 46, tablic 47, niesprzedane.
7	Franciszek Przeździecki	Wagony towarowe	Warszawa 1937 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 185, rys. 162, cena w oprawie 2 zł 50 gr, układ książki proj. mgr Tadeusz Flach, odbito 2000 jednostek na papierze drzewnym (egzemplarze numerowane).
8	Dr inż. Tomasz Kluz	Komunikacja lotnicza	Warszawa 1937 r.	Zakłady Graficzne „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy. Odbito 2000 jednostek na papierze bezdrzewnym (numerowane)	Str. 398, rys. 61, tablic 354, cena oprawie 3 zł 50 gr, układ książki proj. mgr Tadeusz Flach, rysunki wykonał B. Schönowitz.
9	Dr Teofil Bissaga	Geografia kolejowa polski, z uwzględnieniem stosunków gospodarczo-komunikacyjnych	Warszawa 1938 r.	Zakł. Graf. „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy 3000 egz. (numerowanych)	Str. 277, rys. 46, tablic 53, 1 mapa kolorowa, cena w oprawie 3 zł. 50 gr, układ książki proj. mgr Tadeusz Flach, rysunki wykonał B. Schönowitz.
bez n-ru	_____	XIII Zjazd Inżynierów Wydziałów Mechanicz-	Warszawa 1938 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka	Str. 265, rys. 57, tablic 42, niesprzedane.

		nych w Bydgoszczy 19, 20 i 21 listopada 1937 r. Protokół obrad i referaty		Polska” w Bydgoszczy	
10	Feliks Oczykowski Inż. przem. belg.	Obsługa pędni warsztatowych	Warszawa 1938 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych Biblioteka Polska w Bydgoszczy	Str. 191, rys. 88, tabl. 9, 1 wykres, cena w oprawie 2 zł. 50 gr, układ graficzny książki projektował mgr Tadeusz Flach, odbito 3000 jednostek (egzemplarze numerowane).
11	Inż. Edmund Chwaściński	Kolejowa służba drogowa. Tom pierwszy Część 1. Studia kolejowe – Część 2. Opracowanie projektu kolei – Część 3. roboty ziemne i budowa podtorza łącznie z dziełami sztuki	Warszawa 1939 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Dwa tomy: str. 891, rys. i fot. 818, tabl. 47, układ graficzny książki projektował mgr Tadeusz Flach, odbito 3000 jednostek (egzemplarze numerowane), opracowano pod red. Inż. Zygmunta Gidlewskiego przy współpracy inż. Michała Parfionowa, inż. Jana Zienkiewicza, inż. Józefa Ranieckiego, inż. Tadeusza Mazurka, inż. Mikołaja Jegorowa, inż. Zdzisława Ciechońskeigo, cena 3,50 zł za każdy tom

11	Inż. Edmund Chwaściński	Kolejowa służba drogowa. Tom drugi Część 4. Budowa wierzchnia – Część 5. Rozjazdy, drogi zwrotnicze, obrotnice i przesuwnice, Część 6. Stacje, przystanki i przystanki osobowe, Część 7. Różne	Warszawa 1939 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych Biblioteka Polska w Bydgoszczy	Dwa tomy: str. 891, rys. i fot. 818, tabl. 47, układ graficzny książki projektował mgr Tadeusz Flach, odbito 3000 jednostek (egzemplarze numerowane), opracowano pod red. inż. Zygmunta Gidlewskiego przy współpracy inż. Michała Parfionowa, inż. Jana Zienkiewicza, inż. Józefa Ranieckiego, inż. Tadeusza Mazurka, inż. Mikołaja Jegorowa, inż. Zdzisława Ciechońskiego, cena 3,50 gr, za każdy tom.
12	Inż. Kazimierz Pajewski	Walka z korozją żelaza	Warszawa 1939 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 332, rys. 61, tablic 44, układ graficzny książki projektował mgr Tadeusz Flach, rysunki wykonali: R. Szafranski i A. Wysocki, odbito 3000 jednostek (egzemplarze numerowane), cena w oprawie 3,50 zł.

13	Inż. Mieczysław Łopuszański	Podstawy rozwoju sieci komunikacyjnej w Polsce	Warszawa 1939 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 579, wykresów 129, tablic 208, odbito 2000 jednostek (egzemplarze numerowane), cena w oprawie 3,50 zł.
14	Inż. Eugeniusz Raabe	Dźwigi osobowe i towarowe	Warszawa 1939 r.	Drukiem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 260, rys. 280. s. 260, odbito 2000 egz. (egzemplarze numerowane), papier kredowy, cena w oprawie 3,50 zł.
15	Inż. Ignacy Strausfogel	Długotrwałe rozłamy elementów taboru kolejowego	Warszawa 1939 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 118, rys i fot 86, tablic 13, papier kredowy, nakład nieznan (egzemplarze numerowane), cena w oprawie 2,50 zł
16	Aleksander Luciński	Wodociągi kolejowe	Warszawa 1939 r.	Tłoczono w Zakładach Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy	Str. 259, odbito 3000 jednostek, układ graficzny książki opracował Tadeusz Mędreci rysownik-grafik,

³⁵ Drugie wydanie ukazało się ze względu na całkowite wyczerpanie pierwszego w ciągu 10 miesięcy od jego wydania.

³⁶ Por. wyżej, przyp. 11.

Tabela nr 2. Książki znajdujące się w druku i przygotowywane do druku w 1939 r.

Nr 1b inż. Mieczysław Zabłocki, Hamulce kolejowe, wyd. trzecie 1939 r.
inż. Anatol Bieliński, Spawanie elektryczne (wydanie drugie, uzupełnione).
XIV Zjazd techniczny inżynierów wydziałów mechanicznych w roku 1938.
mgr Zygmunt Filipowicz, Turystyka w życiu gospodarczym.
inż. Tadeusz Kuliszewski, Urządzenia elektrotechniczne komunikacyjnej służby łączności.
inż. Jan Obrębski, Metaloznawstwo praktyczne.
[praca zbiorowa], Podstawy analizy robót drogowych i mostowych.
inż. Julian Piasecki, Sygnalizacja kolejowa.
inż. Tadeusz Mazurek, Tory stacyjne.
Kolejowa służba mechaniczna, praca zbiorowa 6 inżynierów pod redakcją inż. Jana Dybowskiego.

Tabela nr 3. Pozycje znajdujące się w opracowaniu w 1939 r.

Bibliografia kolejnictwa polskiego.
Budowle wodne.
Kolejowa gospodarka opała.
Kolejowa gospodarka warsztatowa w Rzeszy Niemieckiej, tłumaczenie z niemieckiego pod redakcją inż. Jana Zakrzewskiego.
Kolejowa służba ruchu.
mgr Tadeusz Flach, Księgowość kolejowa.
Maszyny do budowy wodnych.
Parowóz.
Porty rzeczne.
Tabor trakcji elektrycznej.
Wagi kolejowe.
Wagony kolejowe.
Wagony motorowe.
Główne europejskie szlaki kolejowe.
Kolejowa służba drogowa (tom 3), Konserwacja i naprawa.

Tabela nr 4. Seria „Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji” w latach 1946–1948

Nr	Autor	Tytuł	Miejsce i rok wydania	Drukarnia	Uwagi
1	inż. Mieczysław Zabłocki	Hamulce kolejowe wydanie trzecie, skrócone	Warszawa 1946 r.	Zakłady Graficzne PZWS w Bydgoszczy	Wydane 3 skrótowe, str. 206 i 4 kolorowe tablice.
2	Aleksander Luciński	Wodociągi kolejowej wydanie drugie przejrzane i uzupełnione	Warszawa 1947 r.	Zakłady Graficzne PZWS w Bydgoszczy	Wydanie 2 przejrzane i uzupełnione, str. 350 i 33 tablice, cena 700 zł.
3	inż. Bogumił Hummel	Utrzymanie nawierzchni kolejowej ³⁷	Warszawa 1948 r.	Drukarnia Alfreda Krzyckiego W Żninie	str. 270, rys. 149, cena 850 zł.
4	inż. mech. Wacław Fabiani	Parowóz, jego budowa i utrzymanie	Warszawa 1947 r.	Państwowe Zakłady Graficzne „Dom Prasy” Gdańsk	str. 383, rys. 111, cena 700 zł.
5	Wacław Jacyna inżynier komunikacji	Tablice do szybkiego i ścisłego tyczenia łuków przy studiach, budowie i utrzymaniu dróg żelaznych, szos i kanałów	Warszawa 1947 r.	Zakłady Graficzne PZWS w Bydgoszczy	Wyd. 6, przejrzane, str. 278 format kieszon- kowy, cena 500 zł.
6	inż. Mieczysław Łopuszyński	Podstawowe Zagadnienia polityki komunikacyjnej	Warszawa 1947 r.	Zakłady Graficzne PZWS w Bydgoszczy	str. 402, 21 map i 91 tablic, cena 800 zł.
7	inż. Tytus Świeściakowski	Gospodarka opałowa na kolejach żelaznych	Warszawa 1948 r.	Zakłady Graficzne PKP przy Ministerstwie Ko- munikacji	str. 89, rys. 26, cena 200 zł.
8	Praca zbiorowa pod redakcją inż. Tadeusza Tillingera	Drogi wodne, Tom I	Warszawa 1948 r. (data wydania listopad 1948 r.)	Zakłady Graficzne WINW – Oddział we Wrocławiu	str. 514, map 2, nakład 3000 egz., cena 1600 zł.

9	Eugeniusz Horniak	Podręcznik dla służby konduktorskiej	Warszawa 1948 r.	Zakłady Graficzne PKP przy Ministerstwie Komunikacji	str. 196, nakład niezany.
10	Władysław Gay i dr Teofil Bissaga	Podręcznik do nauki przepisów o odprawie i przewozie przesyłek towarowych	Warszawa 1948 r.	Zakłady Graficzne PKP przy Ministerstwie Komunikacji	str. 240. Druk ukończono w kwietniu 1949 r., nakład: 6.130 egz.
11	inż. Jerzy Zazulak	Zarys elektromechanicznych urządzeń bezpieczeństwa ruchu na stacjach kolejowych	Warszawa 1948 r.	Czcionkami Drukarni A. Krzyckiego w Żninie.	str. 174, tablic 75, cena 500 zł.
12	inż. Józef Nowkuński	Budowa, stateczność i trwałość podtorza kolejowego	Warszawa 1948 r.	RSW „Prasa”, Łódź	s. 136, cena 360 zł.
13	mgr Zbigniew Mika	Roszczenia na tle przewozów towarów kolejją.	Warszawa 1948 r.	Zakłady Graficzne PKP przy Ministerstwie Komunikacji	s. 211, cena 600 zł. nakład niezany

³⁷ W zapowiedziach drukowanych w innych tomach WTMK podawano tytuł: Utrzymanie nawierzchni kolejowej.

Summary

The Series *Technical Publications of the Ministry of Communication* (1934–1939; 1946–1948)

The article deals with the beginnings of the Polish railway technological literature during the interwar period. It discusses the historical and typographical issues of the series entitled *Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji* (*The Technical Publications of the Ministry of Communication*), opened in 1935, by the monograph *Hamulce kolejowe* (*Railway Brakes*) by eng. Mieczysław Zabłocki. During the years 1935–1939, there appeared twenty volumes in the series. Most of them were related to the technological issues of railway construction and development, although one dealt with air transportation, and one with installing and operating cable car lines (aerial tramways). World War II brought an abrupt end to the publishing of the series, but it was revived with the second edition of Zabłocki's monograph of railway brakes in 1946. Through 1948 twelve volumes were published; once again chiefly concerned with railway technology. The only exception was the collective publication edited by eng. Tadeusz Tillinger entitled *Drogi wodne* (*The Waterways*).

Both during the interwar period and after the Second World War, the volumes comprising the series *Technical Publications of the Ministry of Communication* were an important source of specialized information for railway employees in Poland. The work on the series within the Ministry of Communication also stimulated publishing activities of the appropriate ministerial departments.